

Nionde roten, tomt 43

Kvarteret Göta kanal

Tjugoandra roten 1637–57v

Tolfte roten 1657h–1679

Spannmålsгатans norra sida

sträckan Torggatan – Östra

Hamnen

Ambrosius Pottmakare [d.ä.]

1643–57, änkan 1659–60

Ambrosius Pottmakare d.ä. betalade den 6.7.1646 ½ d smt i huseköpspenning för en gård, köpt av *Tore Carlsson Svinhufvud*. Den sistnämnde bodde kvar i roten 10.24 och torde alltså bara avstyckat en del av sin egendom. – Gården bestod av två tomter.

Västra delen av 9.43

Denna tomt övertogs av

Ambrosius Pottmakares änka, som gifte om sig med

Michel Goldtman Pottmakare

1661–63, 1666–70, änkan 1671–81

M1676: 1 tomt

Gustavi tomtöreslängd 1671–73, änkan 1674, 1676. 1679–81, 1 tomt

Den 16.7.1666 besvärade sig Mikael Goldtman ”högeligen” i överrätten över att han hade överfallits av tvenne garnisonssoldater, som gästade ett par hos honom inkvarterade soldater. De hade sönderslitit hans hustrus rock, och när hon ”i hastig iver” kallade den ene en skälm, hade de illa slagit inte endast henne utan också honom och hans måg. Han hade klagat hos Herr Överstelöjtnant Modeé men denne hade likväl sig därom ”litet velat vårda eller honom någon rätt skaffa”. Den 18 juli begärde Modeé, att soldaterna måtte inrymmas i sitt rättfångna kvarter hos Mikael Pottmakare, där de nu alldeles ”bliva uteslutne”.

Pottmakaren Mikael Goldtman hade den 7.10.1667 instämt sin *gesäll Hans Brettun* (stavas också Prettun till rätten. Denne skulle inte endast under den tid han var i hans tjänst ”ha förnillat och avstumpat” inkomsterna av sitt arbete utan också skällt och slagit Goldman och genom att vid midnattstid ha kommit hem med två spelmän, som jagat honom ur huset, ”nu efter undfångit förlov och avdankning håller (han) sig med trotsighet kvar i hans hus”. Brettun sade sig vara oskyldig till allt detta men erkände, att han en natt tagit med sig två spelmän till Goldtmans hus men visste inte med sig att då inte ens ha sett Goldtman. Med fyra attester bevisade Goldtman den 10 okt, att Hans Brettun hade uppburit pengar för sitt arbete och endast givit Goldman ”den ringaste delen därav”. Detta erkände Brettun men förebar, att en mästare i deras ämbete inte hade rätt att uppbära mer av det flickarbete, som hans gesäll förrättade än betalning för leran. Men Goldtman

sade, att han hade kommit överens med Brettun, att denne skulle erhålla halva betalningen av allt, som han kunde arbeta för Goldtman, eftersom denne var så sjuklig. Detta gällde enligt Brettun enligt deras ämbetes vana allt arbete utom flickarbetet. Brettun begärde, att få slå sig ned i staden med sitt hantverk. På rättens tillfrågan sade sig Goldtman icke vilja missunna Brettun detta, såvida han kunde framvisa sitt riktiga börds- och lärebrev. Rätten dömde Brettun att dela med sig till Goldtman hälften av vad han förtjänt av sitt arbete och förse sig med börds- och lärebrev, om han ville vinna burskap i staden.

Goldtman skulle ge Brettun sitt riktiga avskedspass. – Så sent som den 19.9.1670 talas det om förlikning mellan pottmakaren Jürgen Prettuns broder (tydligen *Hans Brettun eller Prettun*) och pottmakaren Mikael Goldtman.

Sommaren och hösten 1669 efter den stora eldsvådan var Mikael Goldtman och hans familj hyresgäster hos *sporrsmeden Jacob Ebbesson*. Deen krävde den 17.8.1670 Mikael Goldtmans efterleverska på hushyra. Hon borde också föra sin kvarliggande ler- och pottugn ur hans hus och utrymma huset. Den 11.9.1670 förklaras Mikael Goldtmans änka hustru *Oluff Henriksdotter* ha mågen och fullmäktigen Jürgen Prettun.

Vid kämnärsrätten krävde Mikael Goldtmans änka *Jacob Ebbesson* på återbetalning av 11 rdr av hushyran eftersom husen icke hade bebotts mer än 5 månader. Hon vittnade senare om att hennes man hade avlidit i advent före julhögtiden, då de strax hade blivit uppsagda ur de hus, som hennes man hade förhyrt. *Oluf Tollesson* hade bevitnat kontraktet. Sal Goldtmans brännugn fanns i en upptimrad bryggugn. – Den 12.2.1680 omtalas, att *Ambrosius Zimmerman [d.y.] Pottemakares* mor *Oluff Henriksdotter* ville flytta till honom.

Jürgen Prettun Pottmakare

1669–73

Den 16.5.1671 beslöt magistraten, att pottmakaren Jürgen Prettun för 90 rdr skulle få köpa en stadstomt, varpå stadens hästkvarn tidigare hade stått. Han var gift med *Anna Zimmerman* (omgift pottmakaren Petter Kruus).

Ambrus Pottmakare (d.y.)

M1676 ej tomt

(*Ambrosius Pottmakares* gård – troligen i en annan rote– såldes 1684 till *sergeant Lars Andersson vid artilleriet*. Denne betalade huseköpspenning 6 d smt den 11.2.1684)

”Anders i Kniparen”

var 1696 enligt tomtöreslängden ägare av gården. Där bodde också ”Oluf i Stigberget”, vilken 1710 omtalas som enrollerad. I 1715 års skattningslängd värderades tomten till 150 d smt, huset till 360 d och lösegendomen till 50 d smt.. 1717 omtalas i gården ”Olof i Stijbergets änka” med pigan Ingeborg Larsdotter. Nästa ägare var

kofferdiskeppare Jockum Brase (Brasse)

(begr. D 20.3.1730) vilken 24.10.1721 erhöll burskap som kofferdiskeppare. Han testamenterade 1730 sin egendom till sin *hustru Catharina Andersdotter* (begr. D 19.10.1733) på villkor, att hans broder *Mikael* också skulle ihågkommas. Båda makarna avled barnlösa.

I skepparen Joakim Brases änka Karin Andersdotters gård bodde 1734 *avskedade konstapeln Börge Bergström* och *stadsfiskaren Paul Corneliesson*, båda betecknade som fattiga.

Catharina Andersdotters arvingar var enligt bouppteckningen den 24.10.1733 brodern *Anders Andersson* med sonen *Erik* och systerdottern *hustru Christina Ollenborg*. Enligt bouppteckningen efter henne efterlämnade hon 834 d 21 1/2 öre (Berg II:1–2, 380). Gården på Spannmålgatan förklaras vara värd 550 d smt.

Magistraten behandlade den 20.2.1734 tvistigheterna i framlidne skepparen Jockum Brasches och dess avlidna hustru Karin Andersdotters sterbhus – å ena sidan *snickaremästare Johan Engel* och *skeppare Michel Gallads* genom *kommissarie Laurentz Brandt*, å andra sidan *jaktskepparen Erik Andersson* och *hustru Christina Ollenborg*. Frågan var om hustru Karin Andersdotter hade haft makt att efter sin mans död till dennes arvingars prejudice försälja en henne tillhörig andel i *jakten Catharina* (EIIb:12, 21.8.1734), jfr 7.55.

Brorsonen Erik bör vara identisk med den

skeppare Erik Andersson,

som köpte gården 1734 och var ägare 1737. Under denna period bodde utfattige *Niclas Lake* där.

Skepparen Lars Hijsing blev näste ägare. Han sålde 31.6.1744 gården ”mellan källarmästare Henrik Hijsings hus och gård (10.25) i väster och klockgjutare Johan Daglieb i öster” för 540 d smt till

besökaren Sven Leijonberg (begr. D 17.12.1751).

Inte långt därefter tycks Lars Hijsing ha omkommit. *Nicolaus Sahlgren* skrev omkring den 25.5.1745 (EIIb:55), att skepparen Lars Hijsing hade avseglat med *skeppet Hoppet* från London den 24 november förledit år och sedan icke avhört det ringaste, ”varför det står till att sluta, att han med man och allt haft en total undergång”.

Om lantullbesökaren Sven Leijonberg skrevs det ungefär samtidigt, att han och hans kollega *besökaren Jöns Lundbeck* skulle transporteras härifrån och till Stockholm. Men de ville i stället bli borgare i Göteborg och få tillstånd till hökeri. Villkoren i Stockholm var visserligen goda, om inte rent av bättre än i Göteborg. Men båda var gifta i Göteborg och det var lång väg att transportera hushållen. Jöns Lundbeck hade köpt sig ett litet hus och gård, som han ännu stod i skuld för. Leijonberg hade blivit gift till ett hus som han hoppades bli ägare till genom hustruns arv (han var gift med *vallsättaren Lars Nilssons* dotter *Ingeborg Larsdotter*). Deras ansökan bifölls. De tillhölls, att så inrätta sin hökerihandel, att de ej ”genom varors otidiga uppköpande vid Portar, bommar och hamnar prejudicerade det övriga borgerskapet”. Under åtskilliga år hade inga nya hökare antagits.

Den 1 aug s.å. transporterade Leijonberg köpet av 9.43 på *madame Susanna Böök*, som den 26.11.1744 lät uppbjuda skepparen Lars Hijsings hus och gård på Spannmålgatan. Se den östra delen av 9.43 nedan.

Susanna Böök var gift första gången 6.1.1733 med *klockgjutaremästare Arvid Böök*. Denna västra del av 9.43 kom att i fortsättningen dela historia med den östra delen sedan Susanna Böök den 4.6.1745 gift om sig med grannen *klockgjutaremästare Johan Daglieb* (se nedan),

Östra delen av 9.43

Hans Ternant Rothgjutare

Omtalas i rote 9 1642–48. 9.15? 1651: 2 mtl

1652 bodde han i rote 20. Här 1663: ½, 1665: 2, 1662 (1663 i rote 11), 1666–81

M1676: 1 tomt

Gustavi tomtöreslängd 1671–76, ej 1677–78 men 1679–81: 1 tomt.

Hans Ternant Rothgjutare (begr. 13.4.1691, 72 år 9 mån gl) gifte sig i Kristine den 23.10.1659 med *Maria Zimmerman* (begr. 32..1691, 52 år gammal) dotter till Ambrosius Pottmakare d.ä. och Oluff Henriksdotter och hade tydligen på detta sätt blivit ägare av en av Ambrosius Pottmakares av Tore Carlsson köpta tomter.

En Hans Rothgjutare omtalades under perioden 1642–48 i dåvarande nionde roten. Om han är identisk med Hans Ternant är osäkert liksom om den i nedanstående långa berättelse nämnda Hans Rotgjutare (ej nämnd i Kristine kyrkobok) var det. Han lämnade enligt berättelsen staden åtminstone tillfälligt 1655.

Ambiörn Eriksson besvärade sig den 10.5.1655 i rådhusrätten över att vara skamligt beljugen av Hans klockgjutare och bringad i allmänt rykte som skulle han bedrägligen lockat klockgjutarens hustru hem i sin gård och där ”våldsamligen” belägrat henne av orsak, att han för någon tid sedan beställde sig ett lysfat hos klockgjutaren, varefter han på dennes hustrus trägna begäran och stora nödfall gav henne några öre silvermynt. Han begärde att Hans Klockgjutare nu skulle examineras och som en ”äreskämmare” tillbörligen straffas. *Hans Klockgjutares hustru Anna* förhöordes om detta rykte, som hon och hennes man hade utspritt med förmaning, att allt, vad hon sade, skulle vara sanning, eftersom det angick äran och själva livet. Anna beklagade sig inför Gud och den sittande rätten, att *Ambiörn Eriksson* hade hanterat henne så, att han aldrig kunde försvara det för Gud i Himlen. Hon hade nu levat en god tid och vistas hos så mången redlig man men aldrig i sina livsdagar hade hon blivit så medfaren tillförne, och för att denna underrätt skulle få riktig uppfattning om sakens rätta beskaffenhet ville hon referera kortfattat:

Onsdagen före ”dömble wekan” (dymmelveckan) kom *Ambiörn Eriksson* i huset hem till hennes man Hans Klockgjutare att beställa sig ett fyrfat hos honom, då hon också stod hemma (var hemma stads ståndandes) med sitt lilla barn på armen i stugan. När han beställde fyrfatet och talade med hennes man blinkade han [mannen oförmärkt] till henne med ögonen. När han nu gick ut, berättade hon för mannen, ”huru(lunda) han blinkade till henne, icke vetandes, vad han därmed mente”. När mannen hörde det, bad han henne ta reda på (”förmimma”), vad *Ambiörn Eriksson* ville. Då tog hon (med) sig ett ämbar i handen och gick (”kom”) till *Ambiörn Eriksson* vid *Lars Klädesmakares hörne*, där han bad henne, att hon ville komma hem till honom, han hade något särskilt (”synnerligt”) han ville tala med henne om, vilket hon i lika måtto ”upptäckte” (berättade) för mannen. Han svarade då, att han inte visste (”sägandes sig icke veta”), vad *Ambiörn* kunde vilja henne. Hon kunde gå till (”hoos”) honom och ta reda på det (”förmimma därom”). När hon nu kom i *Ambiörns* gård, bad denne att hon skulle begära en fisk och en tång till låns av honom. Där till svarade hon, att (”det”) hon ville inte begära någon (”beder rätt ingen”) fisk eller tång av honom. Sedan gick han in efter nattstugunyckeln (”nöckelen”) med vilken han kom strax ut. Han bad henne följa honom upp (”bediandes henne fölia sig up”). ”När de kommo upp i nattstugun, tog han in nöckelen och slemde dörren i låås, sedan fattade han tag i henne och hade henne (med sig) bort emot en svarveskål, där han så hårt brottades med henne, att hon därav logh (låg) i 9 dagar till sängs.” Eftersom hon med all makt strävade emot honom fick han icke fullkomligt främja (”fremia”) sitt uppsåt med henne, När detta hade hänt (”sålunda passerat var”), kastade *Ambiörn* till (”på”) henne några vite runstycken, som hon behöll som ett tecken och bevis till vad hon hade varit med om (”henne vederfarit war”) med löfte och tillsägelse, att när hon härnäst

kom till honom skulle han giva henne en plåt, eftersom hon hotade med att hon skulle tala om ("säga för") sin man, huru illa han hade farit med henne. Hon skildes alltså från ("wed") honom med gråtande tårar. När hon nu kom hem upptäckte (berättade) hon för sin man Hans Klockgjutare vad henne av Ambiörn Erichsson "wederfarit var, vilket som det en ting var, som honom förtröt och icke stogh en ehrlig man till att lijda, gick han till Ambiörn Erichsson, besvärandes sig detta hans otillbörliga förehavande emot sig". Emedan Ambiörn Erichsson ställde sig alldeles oförstående fast klockgjutaren ställde honom till svars ett par gånger, nödgades klockgjutaren omsider berätta, vad som hade hänt för *Ambiörns svärfader Jöran Henriksson* "dock på hövligaste sätt och bästa maner" i akt och mening att "söka hans goda inrådande härutinnan och på vad sätt han skulle sig här med förhålla, emedan hans samvete inte kunne tåla, att han på en sådan oförlikt sak skulle gå till Herrans nattvard och ganska nödigt upptäcka sin egen blygd".

Att nu denne hennes gjorda relation och bekännelse är rätt och sannfärdig attesterade Anna Hans Klockgjutares "Gud i himmelen uti allt det hon i denne och tillkommande världen vill sig hafwa att förmedla".

Hans klockgjutare infodrades på samma sätt ("i lika måtto") för Rätten för att visa orsaken till det rykte ("röckte") han tillsammans med sin hustru hade utspritt om Ambiörn Eriksson. Han berättade samma historia som hustrun. Han beklagade sin olycka "med flytande tårar" och huru illa Ambiörn Eriksson hade gjort honom genom att han hade bragt honom och hans fattiga hustru i denna vidlyftighet ("vidlöftigheet"), och dessutom dragit dem inför rätta "till överflöd öfvan på sådanne grofwa tillfogade injurier".

Käranden Ambiörn Erichsson ville alls inte veta av och förstå deras anklagelser. Han berättade, hur han hade beställt ett fyrfat hos Hans klockgjutare varpå han gav dennes hustru några ören silvermynt på handen, emedan hon låg så träget över honom ("träget an"). Hon hade sagt, att hennes nöd så stor, att hon inte hade en beta bröd tillgå i sitt hus. Mera hade han inte haft att beställa ("beskaffa") varken med henne eller hennes man. Efter detta förmanades Hans Klockgjutare och hans hustru att tillstå och bekänna sanningen. De skulle veta, att de likvisst måste komma därtill. Svar: att de hade så gjort med bön att gud ville vara dem så nådig som de hava bekänt sanningen och att Gud ville låta ske tecken på den som osant haver.

Även Ambiörn Eriksson förmanades att bekänna "vad härutinnan sant var". Svar: att han "hade så gjort och kan icke göra där ifrån."

Härpå fann Rätten, att det av föredragne omständigheter icke var otänkbart ("olikt") att något hade "passerat eller åtminstone tenterat". Tillvitelserna kunde inte göra Ambiörn Erichsson alldeles exkuserad, varför han pålades att han ställa två redelige boendefaste män i löfte och caution för sig till sakens ("saksens") vidare förhör. Hans Klockgjutare och hans hustru skulle tills vidare ("i medlertid") förvaras i stadens fängelse.

Processen fortsatte den 14.5.1655. Ambiörn Erichsson hävdade nu, att orsaken till klockgjutarens tillvitelser mot honom skulle vara, "att han Ambiörn för någre år sedan lät insätta klockgjutaren i stadens fängelse för att han hade stulit ett silverstop i Jönköping. vilket stop ägaren sedan kände igen hos klockgjutarens fader och återtog". Det var därför inte underligt, att klockgjutaren kom med sådana beskyllningar helst som han för någon tid sedan hört av fiskalen Oluf Olsson, att denne även på annat sätt hade beljugit en annan ärlig man alldeles till ingen annat ändamål ("endha") än att ("uthan att") pressa sig till en penning av honom.

Fiskalen Oluf Olufsson berättade, att ("huru") han hört av *majoren Nils Påfwenfeldt*, att Hans Klockgjutare för någon tid sedan även på samma sätt skulle beryktat en beskyttare under Artille-

riet för denna samma sin hustru. Därefter efterskickades ("beskiedhades") Major Påfwenfeldt för att ge sin berättelse om detta. Han svarade, att han allenast genom löst tal hade hört, att en beskyttare Tobias benämnd skulle belägrat Hans klockgjutares hustru men av vem sådant tal var utkommet antingen av Hans Klockgjutare själv eller artillerifolket ("Artiglierie-") visste han intet, och hade där om icke någon kunskap.

Emedan som saken emellan Ambiörn Erichsson och Hans Klockegjutare icke var av den betydelse ("importans"), som den ("hon") verkade ha i början ("af begynnelsen hade anseende till"), frigavs Hans Klockegjutare ur sitt fängelse, för en kortare tid ("allenast på en behagelig tid") för att fortsätta med sitt antagna arbete hos *Amiralen Wälb. Mårten Thijssen Ankerhielm* men klockgjutarehustrun förvarade skulten i hennes förra fängelse.

I sin tredje inlaga mot klockgjutaren, framlagd den 17 maj, fröjdade sig Ambiörn Erichsson, över att klockgjutarehustrun omsider hade kommit till en mildare bekännelse och endast tillvitade honom, att han uppträtt våldsamt mot henne. Han tvivlade inte på att såsom hon erkänt (bestått med) osanning i det ena skulle hon också göra det samma i det andra, allenast Rätten "ville vara obesvärad och taga henne en gång för sig."

För att man skulle komma till ett beslut betygade Hans Klockgjutares hustru Anna inför sittande rätt, att Ambiörn Erichsson intet hade varit när henne med sin kropp utan allenast brottats med henne från den ena väggen till den andra i hans nattstuga och till en bevisning, att sådant sannfärdigen av honom "tvetrat var", behöll hon några vita rundstycken, som han kastade på henne, Att denna hennes gjorda bekännelse var sannfärdig, önskade hon med gråtande tårar och ofta upprepad ("itererad") bön till Gud allsmäktig, "till täckn och framdeles bevisning, där hon var osann, det Gud vill aldrig låta henne bliva skild från fostret, som hon gick med, hemställandes där med saken Gudi som en rättvis domare och annan sannfärdig berättelse kunde (kunde) hon intet göra."

Där till svarade Ambiörn, att han aldrig till det minsta rörde hennes minsta klädesfäll, mycket mindre brottades med henne.

Rätten frågade Ambiörn Erichsson ("tilfrågades A. E."), om han alldeles höll fast vid sin berättelse (bliver här ved) och intet hade mera i saken att föredraga rätten. Svar: "att han bliver vid samma bekännelsen som gjord är, och kan intet gå därifrån, hemställandes han gudi saken, som en rättvis domare och bäst besked bekant vem sant eller osant haver berättat". Eftersom Anna Hans Klockgjutares hustru var havande och man fruktade ("befruktas"), att fostret kunde skadas ("missfaras") av långvarigare ("långligare") fängelse frigavs hon ur fängelset på sin och hennes mans trägna begäran med tillsägelse och deras löfte, det varken hon eller han skulle någonstades sig begiva sig härifrån, förrän saken hade avgjorts ("var utförd och slutin") emellan dem och Ambiörn Eriksson.

Ett löfte som snart nog bröts.

Ambiörn Eriksson påminde den 24.5.1655 om saken mellan sig och klockgjutaren. Rätten fann skäligt, att dröja något och se om inte klockgjutaren och hans hustru skulle komma igen eller om det förspordes, vart han och hustrun tagit vägen. Nu hade man alls ingen kunskap om de var när eller fjärran. Den 6.9.1655:

På Hans klockgjutares andragna klagan över Ambiörn Erichsson som skulle ha försökt våldtaga hans hustru var rådhusrättens rättens dom:

”Alldenstund varken rop, kläde- riv- eller andra indicia, som Ambiörn Erichsson till den beskyll- da Contatum falla kunna (vore) förhanden utan klockmakaren haver sedan som han såsom en fugutivivus för tjuvnads skull ifrån Jönköping är hit kommin, på samma sätt beskyllt en piga för otukt, vilken han henne icke kunne bevisa, och hans hustru sammalunda med uppenbar tjuvnad är beslagin, och altså bägge såsom som han litet trovärdige, och där jämte sedan saken uti Rätten var anhängiggjord icke hava fördristat sig avbida saksens utslag, ehuru svår hon var havande, utan römbde staden och har sedan icke kunnat anträffas erkännes han (Ambiörn Eriksson) för denne beskyllning qwitt och fri.”

Om dåtidens rådhusrätt liksom vi hade haft tillgång till facit genom 1600-talets efterföljande domböcker skulle domen säkerligen ha blivit en annan. Tullförvaltaren Ambiörn Eriksson var nämligen Göteborgs störste Don Juan genom tiderna. Till slut, sedan Ambiörn belägrat ett otal pigor, var burggreven Israel Norfeldt tvingad att utdöma det största vitet för lönskeläger, som någonsin förr eller senare utdelats i Göteborg, nämligen 525 d smt (det normala var 80). Att detta domslut blev stadsfiskalen Olof Felterus stora olycka är en annan historia.

Hans Nilsson 1667

Assmund styrman 1666

I kämnärsrätten den 24.2.1660 förekom ett injuriemål mellan Hans rotgjutare och Erik Peders- sons hustru. – Den 10.10.1672 tillsades klockgjutaren Hans Ternant efter guvernörens stränga påminnelser genom översten Börstel att riva sitt klockgjutarehus. – Vid samma rätt vände sig en Ambiörn Simonsson på Tuve församlings vägnar mot Hans Ternant Klockgjutare.

Klockgjutarens dotter *Maria Ternant* (död 1729, begr. 25 februari) gifte sig 11.10.1692 med *klockgjutaren (rotgjutaren) Petter Arvidsson Böök*

(död 1723, begr. 28.8 s.å.), som övertog gården. En bouppteckning efter *pigan Sigrid Hansdotter* (1698:589) upptar bland andra arvingar till *Herr Bengt i Lyrstad* även dennes sondotterson rot- gjutaren Petter Böök.

Stadsfiskal Jacob Maull vände sig den 20.6.1705 mot klockgjutaren Petter Böök och anklagade honom för olovlig handel: av en på landet bosatt mönsterskrivare skulle Petter Böök ha fått peng- ar att handla fisk för (EIIb:19). 1707 kom Petter som borgare med flera klagomål bl.a. över att han inte kom till slut med *pottmakare Christian Braun* om tomten. Vidare klagade han över att han inte fick köpa en våla långa eller en knippa småtorsk att begåva sina vänner med. De andra mästarerna uppköpte all ”grytekoppar” och annan metall, som han behövde för sin profession, (EIIb: 19)

I 1715 års skattningslängd värderades Petter Bööks tomt till 150 d smt, husen till 280 d och lösejendomen till 400 d. Petter Böök och hans hustru Maria betecknades i upphandlingslängden 1717 som gamla och sjukliga. Hos dem bodde fattiga stadstjänaränkan *Elin Jönsdotter*.

1730 upptages gården som tillhörig Petter Bööks arvingar. Sonen

Arvid Böök

upptages där som gesällen Arvid. Han övertog gården och fick 25.9.1733 burskap som klockgju- taremästare. Han gifte sig den 6.1.1733 med *Susanna Geppert* (född 1706, död 1751, begr. 21.4. s.å., dotter till *skomakaremästare Christoffer Geppert* 1671–1726 och *Agneta Schenck*). Enligt bouppteckning 17.1.1745 efterlämnade han hus och gård på Spannmålgatan mellan lanttullbesö-

kare Simon Ahlbom i öster och skeppare Lars Hjsing i väster med verkstad och redskap värda 587 daler (Berg I:1, 341).

Denna östra del av 9.43 kom att i fortsättningen dela historia med den västra delen sedan Susanna (Geppert)-Böök den 4.6.1745 gift om sig med grannen

klockgutaremästare Johan Daglieb,

som den 23.10.1745 fick fasta på gården (areal 86½ ggr 25 fot.) Till säkerhet för de två styvdötrarnas i gården inestående fädernearv 1 101 d 5½ öre smt pantsatte Johan Daglieb sin gård på Spannmålgatan till tyska kyrkans fattigkassa den 22.6.1750 och 25.11.1752.

Vid bouppteckningen 1751 efter Susanna Böök uppgick förmögenheten till 1 234 d smt 27 öre, därav hus och gård på Spannmålgatan på 2 tomter, nybyggda efter 1746 års brand men till största delen oinredda, 2111,24 daler.

25.11.1752 uppgavs, att *gördelmakare Carl August Berg* som förmyndare för den ena av Johan Dagleibs styvdöttrar *Sara Britta Böök* utlånade hennes fäderne- och modernearv uppgående till 1 101 d 5½ öre till Johan Daglieb, som pantsatte sin gård på Spannmålgatan mot 6% ränta. *Byggmästare Johan Anders Reuse* uppsade den 25.4.1759 tillsammans med *sadelmakareälderman Christopher Dehio* den borgen daterad 3.5.1754 för 500 d smt, som klockgutare Johan Daglieb fått emot ränta av sin styvdotter *Maria Elisabeth Bööks* arv. *Tenngjutare Jonas Törngren* var hennes förmyndare. Johan Daglieb hade drabbats av den olyckliga eldsvådan.

Nedanstående beskrivning av en eldsvåda hos Daglieb visar vilka åtgärder man hade att tillgå för brandsläckning på 1700-talet:

Vådeld hos klockgutaremästare Johan Daglieb natten mellan den 30 och 31.5.1753

(Gbg K AII:3):

Förhör 5.6.1753 med mästare Daglieb och dess *gesäll Michel Ferig*

Vidare inställde sig *bagaren Olof Ahlström* och *lanttullbesökaren Simon Ahlbom* [står felaktigt Ahlström], som varit närvarande vid eldsvådan. Daglieb och Ferig berättade, att medan Daglieb var sjuk och sängliggande hade gesällen företagit gjutning till slussbryggan. Han hade lagt ved i smältugnen och någon gnista hade flugit upp och satt sig mellan bräderna på taket, vilken antänt taket, när folket hade gått att äta. Man släckte enligt Daglieb sedan elden med vattnet i ett kar på gården och i tvenne baljor, som stod på bjälken över smältugnen. Dagleibs egen vattenspruta var nu gammal och alldeles obrukbar.

Borgaren Olof Ahlström berättade, att eftersom han visste, att Daglieb var sjuk, gick han under smältningen in i gjuthuset för att se till elden och då han inte märkte någon fara, gick han därifrån. Men besökaren Simon Ahlbom berättade att sedan han lagt sig, hörde han klämtas i Tyska kyrkan, varför han skickat sin lille gosse att höra efter, vad som var på färde. Gossen kom springande och sade: "Det är eld lös hos klockgutaren." Simon besökare tog då strax på sig kläderna, gick ut och fick se elden på gjuthuset. Han steg därför upp på taket, där Dagleibs *arbetskarl Gunne Gunnarsson* redan befann sig. Ahlbom fann, att elden antänt de översta åsbräderna på taket men redan hade släckts. – Rätten frågade, om någon var uppe vid vattenbaljorna och vaktade taket från eldgnistor. En soldat Lars, som senare kommenderats till Marstrand, hade varit där.

Rannsakningen om Dagliebs vådeld fortsatte den 15 juni. En av tornväktarna berättade, att så snart elden började synas med några gnistor och en liten flamma, hade han klämtat i Tyska kyrktornet.

(De tyska ringkarlarna var *Sven Andersson och Anders Larsson*, de svenska *Nils Andersson och Rasmus Olufsson*.) Det hade icke syntts flammor mer än tre gånger. När det övergick i rök, upphörde tornväktarna strax att klämta och ropade genom luren åt Högvakten, att elden var lös norr i staden, varpå vakten genast sköt med larmstycken och trummorna rördes. *Branduppsyningsmannen Edberg* hade så snart han hört klämtas, i hast begett sig hemifrån och till Brandhuset samt strax gjort färdiga de två sprutorna nummer 3 och nummer 5 men eftersom som inget folk fanns samlat som kunde draga dem till elden, hände det, att *branddrängen Kindberg* vid Gamle Port, som hade nyckeln till sprutan nummer 2 med hjälp av *gördelmakaren Berg* och dess gesäll och lärgosse först av stadens sprutor varit framme vid elden. Men brandvaktssprutan och den s.k. jaktsprutan, som brand- och stadsvakten hade hand om, var redan komna i fältarbete, då Edberg gått in i huset och upp över bjälkarna att se till var faran befann sig. Där fanns bara två ämbar, det ena tomt och det andra med litet vatten uti, Vidare fanns en nästan utsliten liten käpp, kluven i ändan och försedd med några klutar att dugga med och släcka elden. Den kunde lätt antändas av hettan. Daglieb hade påstått att det skulle finnas en balja eller ”kiättel” men någon sådan hade Edberg dock inte kunnat se. Daglieb saknade andra brandredskap än en stege. Det fanns inte heller vatten utom i en liten puss, varav de måst betjäna sig till sprutorna, som blivit ganska mycket skadade av det vattnet.

Sedan elden släckts hade anstalt gjorts om vatten och tvenne sprutor, som blev kvarstående där till ungefär klockan fem om morgonen liksom nödigt och tillräckligt av den brandfria brandvakten och fyra stycken stadstimmermän. Edberg berättade vidare, att så ofta det kastades ved i gjutugnen, slog gnistorna upp lika starkt såsom ur en skorsten. Simon Ahlbom berättade, att de ämbar med vatten, som Edberg omtalade, hade blivit uppburna först sedan elden började, När det klämtade hade *borgaren Lars Eriksson* klivit upp på taket på Dagliebs stege och kastat vatten ur ett ämbar, som stod där och släckt elden med 3 eller 4 ämbar. Han trodde elden hade uppstått genom en gnista, som fastnat i brädan över ryggåsen, Lars Eriksson medgav, att innan han kom dit hade de övriga brandvaktkarlarna för att släcka elden (som de ansåg hade brunnit länge) måst använda båda de till elden först ankomna två sprutorna, den ena utomkring och den andra inuti. Vid varje brandsyn hade Daglieb uppmanats att skaffa tillräckligt med redskap och Edberg hade föreslagit, att han skulle läsa Brand- och Politieordningen för honom men Daglieb hade svarat, att han hade den själv och kunde läsa den, när han ville.

19 juni: Fortsatt rannsakning. Gesällen Ferig vittnade: Sedan klockan slagit ungefär ett kvarter på tolv eller ungefär något mer än tre fjärdedels timme efter det gjutningen var över syntes utantill elden stiga upp över ryggåsen och bräderna, det han allra först varseblev. Elden hade dock icke svett ryggåsen in under, utan [Ferig] ansåg att det hade kunnat hända igenom en gnista, som till äventyrs lupit upp utur brännugnen och satt sig emellan ryggåsen och kambräderna. Sedan klockan var ett kvarter på elva slagen, då det var avrunnit och smältningen redan över, blev icke någon ved inlagd i gjutugnen.

Daglieb fick böta för att han icke försett sig med tillräckliga brandredskap. Även Ferig fick böta: i hans fall för att han icke vaktat elden tillräckligt. (Utförligare beskrivet och lämplig läsövning.)

Trots att Daglieb var flitigt verksam som klockgjutare (bl.a. 1748 av den större klockan till Bergjums kyrka) gjorde han cession 1760 och 1767 (på grund av eldsvåda). Han avled i fattighuset 1771 (Berg II:3–4, 81 och I:1, 341).

Johan Samuel Ranckes

tomt och dess ödetomt omtalas i 1760 års tomtöreslängd. Bakgrundshistorien är: Den 14.12.1758 utbjöds (enligt EIIb:103, nov 1762) på Göteborgs auktionskammare klockgjutaren Johan Dagliebs fasta och lösa egendom, därav tvenne ödetomter på Klädespressaregatan (sic”) för värderingssumman 700 d smt. Murmästareåldermannen Johan Rancke ropade *mitt* för 708 d smt. Betalningen för tomterna erlades den 19.8.1762, då Johan Samuel Rancke var avliden.

1761 värderades alla fastigheter, som *Johan Samuel Rancke* ägt, däribland även dessa två tomter i nionde roten (dåvarande 54–55). Dessa två tomter omtalas i tomtöreslängderna 1765–75 som *rådman Carl Habichts* tvenne tomter, den ena bebyggd. den andra obebyggd (öde)

Den 5.4.1784 lät *handelsmannen Gudmund Dahl* för 500 rdr specie köpeskilling uppbjuda tvenne uti stadens norra del och femte kvarter vid Spannmålgatan belägna tomter med därå befintliga åbyggnader, som rådman Carl Habicht sålt till Gudmund Dahl den 19.3.1784. Köparen hade låtit hembjuda tomterna till närmaste nabor handlaren Jonas A. Kindbom och murmästaren Joh, Gottlieb Gunther. – 1785–1800 omtalas Gudmund Dahls (1807 *boktryckare Samuel Nordbergs*) hus och bodar på tvenne tomter, den ena bebyggd.

Senare uppbud av 9.43

körsnär J.A. Wockatz	9.7.1849
änkan Sara Mathilda Wokatz	15.12.1862
grosshandl. A.E. Broddelius	30.5.1864